

УДК 351.72

АНАЛІЗ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

КИЗИМ Микола Олександрович

доктор економічних наук, професор

ІВАНОВ Юрій Борисович

доктор економічних наук, професор

ГОЛЯКОВА Катерина Вікторівна

аспірантка

На розвиток соціально-економічних процесів, що відбуваються в Україні, значною мірою впливають міжбюджетні відносини, основне завдання яких полягає в досягненні узгодження інтересів між державою, регіонами та територіями, а також в розподілі між ними фінансових ресурсів та відповідних обов'язків.

Дослідженню теоретичних і методологічних основ проблеми регулювання міжбюджетних відносин присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як О. Барановського, О. Буковинського, О. Василика, О. Кириленко, І. Луніної, С. Слухая та інших. Однак на сучасному етапі розвитку економіки України питання щодо ефективної реалізації міжбюджетних відносин залишається й досі не врегульованим.

Мета статті полягає у виявленні на підставі проведення аналізу істотних недоліків, характерних для сучасної політики міжбюджетних відносин, та надання пропозицій щодо їх усунення.

Формування доходів місцевих бюджетів може базуватися на одному з двох принципів: бюджетній еквівалентності або бюджетній солідарності. Основою першого принципу є податкова справедливість, яка стосується окремих громадян чи підприємств відповідного регіону. При цьому доходи місцевих бюджетів повинні відповідати тому податковому навантаженню, яке несуть мешканці цього регіону. Цей принцип відповідає концепції бюджетно-податкового федералізму. Другий принцип «... ґрунтується на спільному бажанні «багатих» і «бідних» регіонів функціонувати як єдиний народногосподарський комплекс і передбачає перерозподіл фінансових ресурсів – з тим, щоб у такий спосіб підтримувати більш-менш однаковий рівень забезпечення регіонів суспільними благами» [3, с. 318].

Окрім власних і закріплених на постійній основі податкових надходжень, а також загальнодержавних податків, які розподіляються між бюджетами державної місцевого рівнів, значну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють трансферти з бюджетів вищого рівня.

Обсяги трансфертів у розрахунку на душу наявного населення по Україні в цілому (рис. 1) і окремо по регіонах за 2000–2008 рр. (табл. 1) мають тенденцію до постійного збільшення.

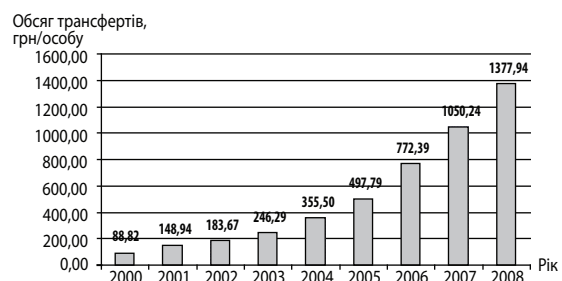

Рис. 1. Обсяги трансфертів у розрахунку на душу наявного населення в цілому по Україні за період 2000–2008 рр.

Найбільші обсяги трансфертів є характерними для всіх західних областей, оскільки стан їхнього соціально-економічного розвитку є значно гіршим, ніж у східних. Така розбіжність в економічному розвитку регіонів є історичною. На території України практично вся промисловість завжди була зосереджена в східній частині, що пояснює, чому основна частка східних областей є регіонами-донорами. Якщо в 2000 р. основними «донорами» були м. Київ, АР Крим, а також Дніпропетровська, Донецька, Одеська, Запорізька та Харківська області, то в 2008 р. чисельність таких областей скоротилася до трьох (Донецької, Дніпропетровської і Харківської областей, де загальний збір податків (табл. 2) є найбільшим). Максимальний обсяг трансфертів в 2000 р. (179,33 грн на душу наявного населення) був характерний для Сумської області, тоді як в 2008 р. цей показник (2307,49 грн на душу наявного населення) властивий Чернівецькій області. При цьому мінімальні показники належать в 2000 р. м. Києву (1,67 грн/особу) та в 2008 р. – Дніпропетровській області (884,71 грн/особу).

Ситуація, яка є характерною для західних областей, свідчить про втрату зв'язку між податковими надходженнями та видатками відповідного місцевого бюджету, оскільки більшість програм, передбачених видатковою частиною цього бюджету, реалізується за рахунок трансфертів, що надходять з бюджету вищого рівня. Підтвердженням цьому є дані за 2008 р., що наведені в табл. 2.

Таблиця 1

Обсяги трансфертів у розрахунку на душу наявного населення за період 2000–2008 рр., грн/особу

Область	Рік								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
АР Крим	8,28	23,60	130,70	227,07	394,07	520,47	790,80	1228,45	1349,51
Вінницька	131,07	178,80	241,01	333,88	441,83	611,72	904,83	1208,29	1534,34
Волинська	171,13	227,11	291,08	358,22	488,13	696,94	1024,18	1373,79	1732,10
Дніпропетровська	11,53	76,53	117,22	154,25	257,81	340,57	684,77	681,76	884,71
Донецька	25,83	70,60	89,23	129,51	256,94	312,94	634,79	808,76	962,85
Житомирська	171,91	204,84	191,72	348,57	483,01	624,39	960,37	1269,55	1676,48
Закарпатська	153,59	242,63	293,25	365,27	478,33	635,97	985,37	1291,57	1726,72
Запорізька	44,31	62,31	125,33	166,07	234,66	427,94	659,92	1008,13	1291,33
Івано-Франківська	160,14	247,36	243,71	342,68	439,51	670,10	928,61	1240,85	2284,19
Київська	112,46	255,21	251,78	318,08	421,05	492,46	836,90	1198,35	889,06
Кіровоградська	152,57	197,78	218,61	300,36	470,62	597,54	886,72	1177,46	1542,06
Луганська	78,58	140,01	154,67	193,52	328,32	387,57	658,51	883,08	1099,28
Львівська	129,21	186,48	230,87	296,35	364,72	525,67	818,14	1077,62	1540,17
Миколаївська	96,98	151,34	177,07	249,52	322,81	481,88	778,69	1020,11	1359,59
Одеська	29,98	52,81	154,48	198,56	318,21	411,83	643,67	934,19	1557,18
Полтавська	82,16	145,64	188,95	248,79	354,91	472,51	720,74	999,54	1249,31
Рівненська	162,53	243,33	265,43	360,44	479,11	634,07	961,63	1281,08	1733,10
Сумська	179,33	168,58	199,31	277,40	348,74	524,02	769,28	1073,78	1333,87
Тернопільська	175,48	250,53	272,70	371,38	444,53	657,67	956,12	1281,81	1745,08
Харківська	60,90	145,87	189,86	201,63	320,64	397,00	701,82	896,56	1213,41
Херсонська	139,98	187,64	210,18	265,09	391,41	590,59	892,31	1183,75	1503,28
Хмельницька	141,31	201,71	237,26	336,73	459,29	639,51	967,39	1275,05	1653,65
Черкаська	127,65	194,37	215,20	335,09	415,59	590,91	1067,77	1186,77	1501,65
Чернівецька	129,90	204,81	231,68	329,66	412,29	611,32	987,53	1341,51	2307,49
Чернігівська	171,27	214,33	237,76	325,48	438,33	599,02	860,58	1214,19	1541,34
м. Київ	1,67	128,67	90,25	127,51	200,50	549,27	354,00	931,61	1449,32
м. Севастополь	88,31	137,29	154,29	190,03	393,29	486,94	820,15	1247,43	1379,90
Мах	179,33	255,21	293,25	371,38	488,13	696,94	1067,77	1373,79	2307,49
Мін	1,67	23,60	89,23	127,51	200,50	312,94	354,00	681,76	884,71
Середнє	108,82	168,15	200,13	272,26	383,65	536,70	824,28	1122,78	1483,00

Джерело: Розраховано за даними Департаменту регіонального розвитку України [4]

Таблиця 2

Основні показники формування місцевих бюджетів України за 2008 р.

Регіон	Загальний збір податків, тис. грн	Місцеві податки і збори, тис. грн	Видатки, тис. грн	Трансферти, тис. грн	Загальний збір податків – видатки, тис. грн	Співвідношення податкових надходжень з видатками, %	Частка місцевих податків і зборів в загальному обсязі податкових надходжень, %	Частка трансфертів в загальному обсязі видатків, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Україна	168181937	819961	139046900	63583200	29135037	120,95	0,91	45,73
АР Крим	4111486	35124	5742000	2654900	-1630514	71,60	1,40	46,24
Вінницька	2694990	18312	4189500	2547000	-1494510	64,33	1,07	60,79
Волинська	1546773	12868	2836200	1794800	-1289427	54,54	2,57	63,28
Дніпропетровська	18741435	56 002	9515700	2985200	9225735	196,95	0,61	31,37
Донецька	18898544	57 512	11801400	4333300	7097144	160,14	1,26	36,72
Житомирська	2172256	19 405	3525700	2169700	-1353444	61,61	1,57	61,54
Закарпатська	1690213	12352	3276100	2147000	-1585887	51,59	1,45	65,54

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Запорізька	6703536	33 073	5318800	2351900	1384736	126,03	1,71	44,22
Івано-Франківська	2139732	17167	4490900	3154700	-2351168	47,65	1,52	70,25
Київська	4964175	21389	5267200	2126800	-303025	94,25	0,71	40,38
Кіровоградська	1457105	10100	2622700	1583700	-1165595	55,56	1,48	60,38
Луганська	6276835	34510	5610400	2563300	666435	111,88	3,60	45,69
Львівська	5962152	31089	6968400	3931900	-1006248	85,56	0,77	56,42
Миколаївська	2735957	19709	3076500	1625800	-340543	88,93	2,35	52,85
Одеська	6615808	62208	6506300	2690500	109508	101,68	1,43	41,35
Полтавська	5608023	20 880	4151700	1888200	1456323	135,08	0,68	45,48
Рівненська	1893208	14223	3143100	1994800	-1249892	60,23	1,50	63,47
Сумська	2148391	12 077	2906700	1579300	-758309	73,91	1,16	54,33
Тернопільська	1256 003	10 397	2724200	1907900	-1468197	46,11	1,54	70,04
Харківська	10567399	72175	7467800	3376200	3099599	141,51	0,86	45,21
Херсонська	1445365	16058	2777500	1652400	-1332135	52,04	2,81	59,49
Хмельницька	2153267	45512	3556600	2218200	-1403333	60,54	4,10	62,37
Черкаська	3 645 585	13285	3430600	1958600	214985	106,27	0,47	57,09
Чернівецька	1184869	18927	2970600	2086200	-1785731	39,89	2,81	70,23
Чернігівська	2473629	13578	2887300	1728300	-413671	85,67	0,87	59,86
м. Київ	4000906	134143	21011200	4008100	26989706	228,45	0,28	19,08
м. Севастополь	1094296	7886	1271800	524500	-177504	86,04	0,72	41,24

У 2008 р. у 17 регіонах України і м. Севастополі спостерігається перевищення видатків над податковими надходженнями, тоді як в 2000 р. таке перевищення було характерним лише для семи областей (рис. 2).

Компенсація витрат за рахунок надання трансфертів з бюджету вищого рівня в більшості випадків є неефективною, оскільки значні їх обсяги (наприклад, на такому рівні, який в 2008 р. характерний для Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької і Хмельницької області), «стимулюють» відповідні регіони до завищення реальних видатків місцевих бюджетів. Надмірне перевищення видатків над податковими надходженнями зумовлено незначною часткою місцевих податків і зборів, яка знаходиться в розпорядженні місцевих бюджетів.

У 2008 р. найбільша частка місцевих податків і зборів була характерною для Хмельницької області і становила лише 4,10% в загальному обсязі податкових надходжень. Такий стан свідчить про недовіру принципу бюджетної солідарності. Причиною цього є також незацікавленість органів місцевого самоврядування в підвищенні рівня свого соціально-економічного розвитку, і надання трансфертів в цьому випадку стає більшим демотиватором в покращенні стану таких регіонів.

У табл. 3 подано динаміку розрахованих показників формування зведеного бюджету України за 2000–2008 рр.

Аналізуючи дані, наведені в табл. 3, треба зазначити, що в цілому по Україні спостерігається значне перевищення податкових надходжень над видатками (на 4,96% – 47,35% відповідно за роками), а також зростання частки

трансфертів в загальному обсязі видатків за період 2004–2008 рр. у порівнянні з 2000–2003 рр. При цьому в 2004 р. цей показник є найбільшим за період 2000–2008 рр. Такий стан зумовлено зменшенням цього року обсягів видатків (на 1,21%) порівняно з 2003 р., тоді як в інші роки спостерігаємо тенденцію до постійного збільшення як видатків, так і трансфертів.

Проблема нерівномірності розподілу коштів між регіонами країни є характерною не тільки для вітчизняної економіки. Ця проблема властива багатьом країнам Європейського Союзу, оскільки на їх території, як і в Україні, поширеною є централізація формування дохідної частини бюджету та подальший розподіл коштів на виконання запланованих програм між місцевими бюджетами.

У табл. 4 наведено основні особливості формування дохідної частини бюджету, видаткові повноваження органів місцевого самоврядування, а також особливості надання міжбюджетних трансфертів у деяких країнах ЄС.

Варто зазначити, що для всіх країн ЄС першочерговим завданням щодо реалізації програм, запланованих у видатковій частині Державного бюджету, є соціальне забезпечення й соціальний захист населення, що є характерним також і для України.

За 2006 р. співвідношення дохідної і видаткової частини державного бюджету становило: у Латвії – 100%, Німеччині 96,65%, Словаччині – 95,92%, Франції – 96,30%, Швеції 105,45%.

Враховуючи особливості міжбюджетних відносин в країнах ЄС, треба зазначити, що на сьогодні немає єдиного підходу щодо визначення й порядку розподілу обсягів трансфертів між адміністративно-територіальними одиницями цих країн.

Загальний збір податків –
видатки, тис. грн

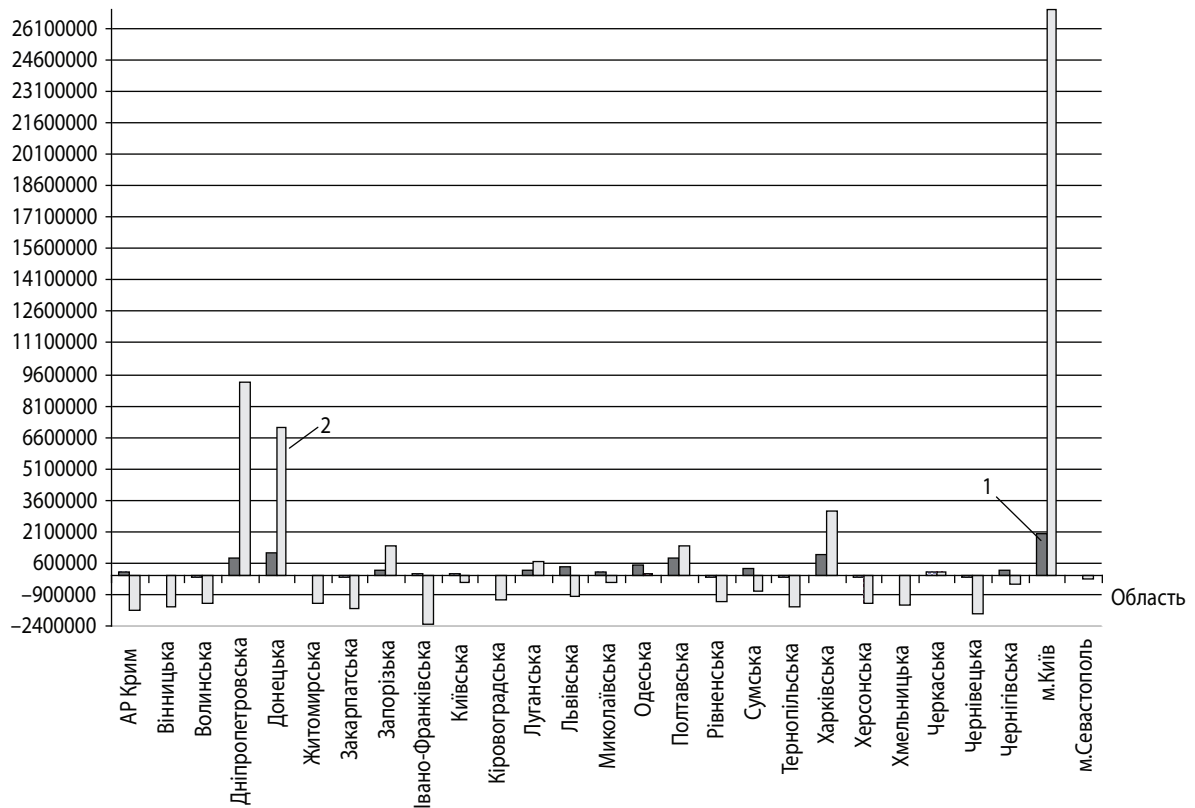

Рис. 2. Різниця між загальним обсягом податкових надходжень і видатків по регіонах за 2000 і 2008 рр.:
1 – 2000 рік, тис. грн; 2 – 2008 рік, тис. грн

Таблиця 3

Динаміка розрахованих показників формування зведеного бюджету України за 2000–2008 рр.

Показник	Рік									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Частка місцевих податків і зборів в загальному обсязі податкових надходжень, %	1,56	1,39	1,47	1,81	1,40	1,01	0,98	1,01	0,91	
Частка трансфертів в загальному обсязі видатків, %	23,82	29,13	31,42	34,76	50,79	43,64	47,55	46,45	45,73	
Частка місцевих податків і зборів в загальному обсязі податкових надходжень, %	1,56	1,39	1,47	1,81	1,40	1,01	0,98	1,01	0,91	
Частка трансфертів в загальному обсязі видатків, %	23,82	29,13	31,42	34,76	50,79	43,64	47,55	46,45	45,73	

Фінансова підтримка місцевих бюджетів Державного бюджету України полягає в наданні таких видів міжбюджетних трансфертів [3, с. 342]:

- дотації вирівнювання, що базуються на принципі бюджетної солідарності. Дотації надають на безоплатній та безповоротній основі без зазначення напрямів або умов їх використання;
- додаткові дотації – надають з Державного бюджету для вирівнювання фінансових можливостей місцевих бюджетів. Ці дотації спрямовують на фінансування заходів, які затверджують розпорядження державної обласної адміністрації певної області;
- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту. Субвенції відрізняються від дотацій

Особливості міжбюджетних відносин в країнах ЄС [2, 6]

Країна	Доходи	Видатки	Трансферти
Латвія	Головним джерелом доходів муніципалітетів є податки, 40% надходжень з яких забезпечується за рахунок прибуткового податку з громадян. Більшу частину доходів субцентральних урядів формують закріплені державні податки.	Для виконання видаткової частини законодавство визначає основні сфери, які належать до власної компетенції муніципалітетів	Фінансове вирівнювання здійснюється окремо для кожного з трьох типів місцевих урядів: міст республіканського підпорядкування, неміських одиниць (містечка та пагасти). Точкою відліку для вирівнювання виступає порівняння фінансових потреб та доходів (на душу населення) кожного з 586 місцевих урядів
Німеччина	Основна частка дохідної частини формується за рахунок податкових надходжень. 60% податкових надходжень складають прибутковий податок і ПДВ	Витрати земель і громад жодною мірою не забезпечуються податковими надходженнями. Розподіл податкових надходжень між бюджетами здійснюється таким чином: половина податків – у місцеві й земельні бюджети, менше половини податків – федеральному уряду, інше – на потреби ЄС	Використовується вертикальне і горизонтальне податково-фінансове вирівнювання (землі з душовим рівнем податкових надходжень вище середнього здійснюють фінансові внески землям з низьким душовим рівнем податкових надходжень). Після розподілу податкових надходжень між бюджетами здійснюється перерозподіл зібраних податків у вигляді трансфертів з багатших земель ФРН до бідних, в першу чергу до східних земель, оскільки ці землі характеризуються фінансовою несамостійністю (75% всіх доходів – трансферти від Західної Німеччини)
Словаччина	Доходи муніципальних бюджетів значною мірою прив'язані до муніципальної власності. Головним об'єктом місцевого оподаткування є нерухоме майно (податки на будівлі та на землю)	Питома вага видатків муніципальних бюджетів у сукупних видатках сектору державного управління є досить низькою (в 1999 р. вона складала 9,4%). Це свідчить про відсутність самостійності місцевих бюджетів щодо виконання функцій з реалізації програм, передбачених видатковою частиною бюджету	Головним інструментом міжбюджетних трансфертів виступають розщеплення прибуткового податку з громадян та прибуткового податку з підприємств. Розподіл надходжень прибуткового податку з громадян здійснюється пропорційно чисельності населення, прибутковий податок з підприємств – 60% надходжень пропорційно населенню, а 40% – за місцем проживання
Франція	Формування дохідної частини бюджету здійснюється за рахунок податкових надходжень, 23,4% з яких припадає на прибутковий податок і 41,9% – на ПДВ. Характерною є централізація збору податків.	Відсутність автономії не тільки формування, а й виконання місцевих бюджетів. Контролюється дотримання термінів затвердження бюджетів і їх зміст, а виконані бюджети проходять перевірку державними скарбниками. Бюджет може затверджуватися, тільки якщо він збалансований.	Частка трансфертів із загальнодержавного бюджету складає 26% (була характерною для 1997 р.). питома вага фінансової допомоги в дохідній частині місцевих бюджетів складає близько 40%, що приблизно відповідає обсягу податкових надходжень. Загальна дотація фінансується за рахунок виділення з державного бюджету щорічно певної частини надходжень від ПДВ (на сьогодні біля 17%). Дотація вирівнювання нараховується в тому випадку, якщо середній дохід на одного жителя, який підлягає оподаткуванню, в комуні є нижчим за середній за відповідною групою комун
Швеція	Характерною є децентралізація формування дохідної частини місцевих бюджетів. Надано право самостійно встановлювати ставку податку на прибуток громадян. Характерною є децентралізація формування дохідної частини місцевих бюджетів. Надано право самостійно встановлювати ставку податку на прибуток громадян	Більше 50% державних витрат складають трансфертні платежі, тобто переказ доходів у приватний сектор. Соціальні видатки перевищують ½ ВВП (проти ¼ у розвинутих країнах)	Характерною є висока частка державних трансфертів в сукупних грошових доходах населення – 25%. фінансове вирівнювання здійснюється за рахунок фінансових ресурсів самих комун. Таке вирівнювання здійснюється в два етапи. Спочатку вирівнюються доходи. Комуні, що мають середній прибуток на одного жителя менше 100 тис. крон, отримують субсидію. Комуні з доходом, що перевищує 1000 тис. крон на одну особу, сплачують внески у фонд субсидій. Для фінансового вирівнювання враховується чисельність жителів певної комуні. На другому етапі вирівнюються витрати на більшість видів послуг, що надаються комуні

тим, що надання їх місцевим бюджетам спрямовано на досягнення окремих встановлених завдань. Фінансування програм соціального захисту відбувається в порядку, який зазначив Кабінет Міністрів України;

- субвенції на виконання інвестиційних проектів. Пріоритетне право на отримання субвенції на виконання інвестиційних проектів, згідно з ст. 105 Бюджетного кодексу України [1], мають органи місцевого самоврядування, у яких середньорічний фактичний обсяг видатків на утримання фінансових установ за три останні бюджетні періоди менший за обсяг, визначений згідно з фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, що визначається діленням загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг тощо [1, ст. 94];
- субвенції на виконання власних повноважень унаслідок надання державних пільг. Згідно з ст. 103 [1], надання державних податкових пільг має супроводжуватися внесенням змін до закону про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, що передбачають надання субвенції на компенсацію відповідних втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування.
- інші субвенції.

Визначення обсягів міжбюджетних трансфертів в Україні відбувається згідно з Порядком розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання, субвенцій та коштів, що передаються до бюджету вищого рівня) та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів [5]. Формула розрахунку дотації вирівнювання (T_i) має такий вигляд (1):

$$T_i = V_i - D_i \quad (1)$$

де V_i – розрахунковий обсяг видатків адміністративно-територіальної одиниці;

D_i – прогнозний обсяг доходів, акумульованих на території адміністративно-територіальної одиниці.

При цьому розрахунковий обсяг видатків визначається таким чином (2):

$$V_i = V_{y_i} + V_{z_i} + V_{o_i} + V_{s_i} + V_{k_i} + V_{pr_i} + V_{f_i} + V_{b_i} + V_{w_i} + V_{p_i} + V_{kv_i} + V_{rv_i} + V_{d_i} + V_{zab_i} + V_{h_i} \quad (2)$$

де V_{y_i} – розрахунковий обсяг видатків на утримання органів управління;

V_{z_i} – розрахунковий обсяг видатків на охорону здоров'я;

V_{o_i} – розрахунковий обсяг видатків на освіту;

V_{s_i} – розрахунковий обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення;

V_{k_i} – розрахунковий обсяг видатків на культуру й мистецтво;

V_{pr_i} – розрахунковий обсяг видатків на утримання засобів масової інформації;

V_{f_i} – розрахунковий обсяг видатків на фізичну культуру й спорт;

V_{b_i} – розрахунковий обсяг видатків на капітальний ремонт житлового фонду та благоустрій;

V_{w_i} – розрахунковий обсяг видатків на утримання об'єктів соціальної сфери підприємств, що передаються у комунальну власність;

V_{p_i} – розрахунковий обсяг видатків на правоохоронну діяльність;

V_{kv_i} – розрахунковий обсяг видатків на капітальні вкладення;

V_{rv_i} – розрахунковий обсяг видатків на організацію порятунку на водах;

V_{d_i} – розрахунковий обсяг видатків на інші заходи;

V_{zab_i} – розрахунковий обсяг видатків на погашення заборгованості із заробітної плати та інших соціальних виплат;

V_{h_i} – розрахунковий обсяг видатків на нерозподілений резерв коштів місцевих бюджетів.

Прогнозний обсяг доходів, акумульованих на території адміністративно-територіальної одиниці, розраховується таким чином (3):

$$D_i = Dizak + Divl + Direg, \quad (3)$$

де $Dizak$ – розрахунковий обсяг закріплених доходів місцевих бюджетів на відповідний рік;

$Divl$ – розрахунковий обсяг власних доходів місцевих бюджетів на відповідний рік;

$Direg$ – розрахунковий обсяг надходжень податку на прибуток підприємств, що зараховується до бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, та акцизного збору з вироблених в Україні товарів, що зараховується до бюджету певної адміністративно-територіальної одиниці на відповідний рік (крім акцизного збору з нафтопродуктів, що централізується в спеціальному фонді Державного бюджету).

Розрахунок обсягу дотації вирівнювання для певної території за вищенаведеною формулою має ряд істотних вад:

- 1) дотації вирівнювання, що надаються регіонам, не мають стимулюючого характеру та призводять до зростання чисельності регіонів-утриманців, переважно серед областей з низькими показниками соціально-економічного розвитку;
- 2) при розрахунку обсягу дотації вирівнювання для певної адміністративно-територіальної одиниці не береться до уваги рівень податкового навантаження, що є характерним для відповідної області. Це у свою чергу призводить до невідповідності обсягів трансфертів, що надаються з бюджету вищого рівня, потребам області;
- 3) окрім того, для розрахунку міжбюджетних трансфертів враховуються ті податки й збори, частка яких у загальному обсязі податкових надходжень області є найменшою (окрім податку з доходів фізичних осіб). Отже, аналізуючи сучасний стан міжбюджетних відносин України, варто звернути увагу на таке:
 1. Централізація коштів, що надходять до Державного бюджету від місцевих бюджетів, на сьогодні є неефек-

тивною. Уряд не може враховувати повністю потреби кожного окремого регіону, що призводить до нераціонального розподілу коштів державного бюджету між бюджетами нижчого рівня. У такому разі є сенс говорити про наболілу потребу посилити децентралізацію формування коштів місцевих бюджетів.

2. Надання значних обсягів трансфертів місцевим бюджетам з бюджету вищого рівня, спрямованих на вирівнювання міжбюджетних відносин, не дають очікуваних результатів. Окрім того, надання трансфертів регіонам, що характеризуються низькими показниками розвитку, в більшості випадків «сприяє» свідомому завищенню витрат відповідними органами місцевого самоврядування. Вирішення цього питання полягає в необхідності надання більшої самостійності регіонам щодо розпорядження коштів від податків, які надходять до бюджету відповідного рівня, що дозволить максимально задовольняти потреби, що є характерними для регіонів. Із розширенням такої самостійності необхідним є зменшення частки трансфертів в загальних доходах місцевих бюджетів і надання лише тих трансфертів, які спрямовані на підвищення розвитку економічної діяльності, а не на компенсацію поточних витрат регіону.
3. Виявлені в результаті аналізу тенденції свідчать про виснаження податкового потенціалу регіонів і країни в цілому. Питома вага місцевих податків і зборів в загальному обсязі податкових надходжень є мінімальною, а розподіл коштів між місцевими бюджетами з бюджету вищого рівня, як показали розрахунки, є нераціональним.
4. Потребує змін і порядок розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів, який має враховувати рівень податкового навантаження по регіонах. Із наданням самостійності регіонам в розпорядженні коштів, що надходять до місцевих бюджетів, необхідно переглянути структуру закріплених за цими бюджетами до-

ходів. Переважно це стосується тих податків і зборів (податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, акцизного збору з вироблених на території України товарів), частка яких в загальному обсязі податкових надходжень області є найбільшою.

Отже, ситуація, що склалася в Україні, потребує невідкладного проведення кардинального реформування міжбюджетних відносин, яке має бути спрямоване на забезпечення повної відповідності рівня податкового навантаження на населення певного регіону його потребам через реалізацію принципу бюджетно-податкового федералізму.

Література

1. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37–38. – Ст. 189.
2. Карлін М. І. Державні фінанси ровинутих країн: Навч. посібник / М. І. Карлін. – Львів: Новий Світ – 2000, 2010. – 484 с.
3. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія / І. О. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
4. Моніторинг соціально-економічного розвитку України за 2008 рік. Департамент регіонального розвитку в Україні. – К., 2009. – 230 с.
5. Порядок розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання, субвенцій та коштів, що передаються до бюджету вищого рівня) та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів на 2001 рік. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання, субвенцій та коштів, що передаються до бюджету вищого рівня) та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів на 2001 рік» від 29 грудня 2000 р. № 1932. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_62/pg_gdnroe/pg7.htm
6. Слухай С. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалії: монографія / С. Слухай. – К.: «АртЕк», 2002. – 288 с.